

նայ, Ոսկ. Պաւլ. Ա., էջ 112. «ուսիմ միշտ եւ
անաւանդի առ սակաւ սակաւ», անդ, էջ 143.
այլուր ուղիղ թարգմանած է «անաւանդ», էջ 295.
«անաւանդի քնդ հարուստ... անաւանդի առ ոտն
հարկանէիք» = schwach, էջ 48: — 4. «Ոչ
եթէ ի վերայ միոյ ապառաժուտ տեղւոյն լը-ծա-
նի», էջ 277, կը թարգմանուի verteilen sie sich
nicht allein über den felsigen Ort, մինչ լը-
ծանին հոս ասորի աղիւնցութեամբ կը նշանակէ
անգիւն, համետ «նա ինքն մտցէ լը-ծոյն որպէս առ
Մարիամն եւ ապա լը-ծոյն նորա», Եփրեմ. Բ.,
էջ 84. «աստուածութիւն նորա ի միտս Շմաւոնի
լը-ծեալ էր», անդ, էջ 188. «մի ասիցես թէ ոչ
լը-ծաւ սուրբն յարգանքի անդ», անդ, էջ 229.
«լը-ծաւ նա առ Տուբիա... լը-ծաւ ի տան քում»,
«Եւսեբ. Եկ. պատմ.», էջ 62 եւ այլն: — 5. «Զի
սէ զկէս առաջնոյն առնու», էջ 286. պէտք է
ուղղել պարզապէս «անշի զկէս...»: — 6. «Ա-
տակելոց էր Աստուած զտունին առաջին իբրու
զմարդիկ իւր-բար-անի», էջ 290. Տ. կը թարգ-
մանէ wie Menschen eine Korda-Pflanze ու
կը ծանօթագրէ. այս թարգմանութիւնը առա-
ջարկ մըն է պարզ. «իւր-բար-անի» չկայ ոչ մէկ
բառարանի մէջ. բարդութեան երկրորդ մասը
ծանօթ է «բար-անի» = Pflanze, իսկ առաջին մասը
«իւր-բար» անգիւտ է. արդեօք ասորի Խո = ricinus
communis բառը ծածկուած է բառիս ներքեւ.
եւ կամ աւելի հաւանական կարգաւ «իւր զմար-
դիկ իւր-բար-անի» = indem er die Menschen
eine Pflanzung nennt, էջ 42, ծանօթ. 2: Ինչ-
պէս կ'երեւի պարզ սխալագրութիւն մը մղած է
Հեղինակը նման երեւակայութիւններու. ինչպէս
Նորայր զիտած է (Բառարանութիւն, էջ 31)
ՀԲ. արդէն խնդրական եղծ այս բառը ընթերցած
է «ար-բար-անի», որ կը նշանակէ «նորասունկ»,
կամ «մատաղատունկ», ինչպէս նոյն տեղ կիրար-
կուած է «այդի Նոր-բար-անի», էջ 289. «ի մարաղ-
բար-անի շառաւելէ անտի», էջ 290: — 7. «Թող-
յէ... զմայր իւր եւ զհետ երթիցէ շինել իւր»,
էջ 304. նախագատութեան այս ձեւը (զոր այլուր
ալ գործածած է թարգմանիչը «մոռանայ զողջու-
թիւն իւր շինել», էջ 317. «զգանձս բերանոյ
իւրոյ զնոր-բար-անի», էջ 321. «ցուցանէ նոցա
ճանապարհ զլիւծանի», էջ 334) հիմ բռնելով Տ.
շատ տարօրինակ ենթագրութիւններու մղուած է
բնդարձակ ծանօթագրութեան մը մէջ, զոր ամ-
բողջապէս ջնջելու է. իբր թէ անսովոր այս
շարագատութիւնը պարզապէս ծագած է իբրեւ
յետասամուտ յաւելուած մը, մինչդեռ նախապէս
«շինել իւր» գոյութիւն չունէր բնագրին մէջ:

Համաձայն մարկոնեան բնագրին (էջ 213—217):
— 8. «Եղբարս եւ քեռ», էջ 308. ուղղել կը
համարի Տ. «եւ-ք» = Mutterbrüder, լաւագոյն
չէր միթէ կարգաւ «քեռ» եւ թարգմանել
Schwester: — 9. «Գրէիք ի վերայ մեր հոգին
սուրբ», էջ 316. Տ. կը գրէ «կարգա գրէիք», վասն
զի չկայ գրէիք ձեւ մը կամ նաեւ գրէիք, եւ այլն.
այստեղ սրբագրութիւն փորձել շատ յանդուգն է
երբ մանաւանդ կը յիշենք Այտարնեանի դիտո-
ղութիւնը. «եթէ ի՞նչ ծորգութեան նախնական ձեւը
մտածուի եւ, եւլ եղած ի հնուց, նոյն ձեւին
մնացորդները համարուելու են գրէի, գրէիք, ք-
եւ, քեւ, քեւ, թաւալէր եւ գրէիք»,
Երմիէայի զի ծնանիցի, ոչ քար-քեւ, մի իւն-քեւ,
եւ այլն (Քերակ. Հայկազն. լեզուի, էջ 414—415),
հաջուագիւտ այս օրինակներէն մին է ահա նաեւ
գրէիք: — 10. «Քննեցի եւ ընտրեցի զսուր-
թիւն եւ պնդութիւն իւր-բար-անի» էջ 336.
նոտագիրը կ'ուզէ Տ. ուղղել «իւր-բար-անի» =
իբրեւ eines jeden, առանց միտ դնելու որ դա-
սական հայերէնի հոգւոյն հակառակ է «իւր-բար-
անի» հոլովել, համետ ձեւ. նստաւ իւր-բար-անի-
ք ի վերայ նոցա, «մարմինը իւր-բար-անի» եւ տր.
«ողջոյն տուր սիրելեաց իմոց իւր-բար-անի» յանու-
անէ, «բաժանէ Տէր իւր-բար-անի» տես Այտար-
նեան, անդ, էջ 282:

Schäfersի երկրորդական դիտողու-
թիւններն ու ծանօթագրութիւնները կը ձգենք
տրամադրութեանը անոնց, որոնց պիտի վիճա-
կուի ապագային զբաղել Եփրեմի գործոց
քննական հրատարակութեամբ:

Հ. ԵՐԻՍՏԱՆԿԵՍ ՎԵՐԿԵՆԵԱՆ

2. Revue des Études arméniennes. Tome premier,
Fascicule 1. Paris, imprimerie nationale. Li-
brairie Paul Geuthner, Rue Jacob 13 (VI*),
1920.

«Հայերէն ուսումնասիրութիւնները չունե-
ցան երբեք տեւականապէս եւրոպական լեզուով
խմբագրուած պարբերաթերթ մը. եւ սակայն՝
հարկ է գիտնական հասարակութեան ներկայա-
ցրենել զանոնք մատչելի ձեւի մը տակ: — Հայաս-
տան բնականաբար պատմութեան մէջ երբեք
չկրցաւ ինքնատիպ մեծ քաղաքակրթութեան մը
կենդան հանգիստանալ եւ ազգային պատմական
ինքնուրոյն դէպքերը թոյլ շտուին իրեն՝ իրմէ
գուրս ալ լայնօրէն ծառագայթելու: Սակայն եւ
այնպէս երբեք արհամարհելի վիճակի մը մէջ դա-
տապատրուած չմնաց Հայաստանի արտաքին գոր-

ծունէութիւնը. Վրաստան լայնօրէն կրեց Հայաստանի ազգեցութիւնը ու գիտէ՛ք դարձեալ թէ որքան կարեւորութիւն կ'ընծայէ Strzygowski հայկական ճարտարապետութեան. հետեւաբար հայկական տուեալները մեծ արժէք ունին նպաստելու Հայաստանի հարեւան երկիրներու քաղաքակրթութեան ճանաչման:

Բաղմութիւ զանազան ազգերու ժամագրավայրին մէջ հաստատուած՝ հայ ժողովուրդը ենթակայ եղաւ կարգաւ եւ երբեմն ալ միաժամանակ՝ տարբեր ազգութիւններու քաղաքակրթական հոսանքին: Հայ իրողութիւններու ընձեռած տուեալները հետեւաբար կրնան լուսաբանել իրանեան, յունական, ասորի, հին ֆրանսական, արաբական եւ թուրք իրողութիւններ. օրինակի համար պարթեւ բարբառներէն փոխ առնուած հայերէն բառերը շատ կարեւոր տուեալներ են, զորոնք կրնայ շատ օգտակարապէս գործածել իրանեան լեզուաբանութիւնը: Պատմագէտին համար չկայ այնքան կարեւոր բան, որքան գտնել պատառիկներ տարբեր աղբիւրներէ ծագած վկայութիւններու. եւ Հայաստան կարող է մատակարարել բաղմութիւն մը նման պատառիկներու եւ հետեւաբար նաեւ պատմական ապացոյցներու:

Միւս կողմանէ հայ քաղաքակրթութիւնը կու տայ մեզի ինքնատիպ գիծեր: Երկրորդ կարգի մատենագրութիւններու մէջ, հայերէն մատենագրութիւնը ամէնէն հարուստներէն եւ երբեմն ալ ամէնէն կենդանիներէն մին է. դասական շրջանը, թ. դարու վերածնունդը, արդի շրջանը կու տան մեզի կարգաւ նշանաւոր հեղինակներու պատկառելի թիւ մը: Հայ ճարտարապետութիւնը, հայ ձեռագիրները առաջին աստիճանի գեղարուեստական արժէք ունին: Ուրեմն Հայաստանի պատմական ուսումնասիրութեան նուիրուած Հանդէս մը ունի բաւականաչափ առատ նիւթ. միւս կողմանէ Հայաստանի մասին եղած հրատարակութիւնները շատ են ու ցրուած ասդին անդին ու օգտակար է մատնանշել զանոնք ու ենթարկել քննութեան: — Ներկայ Հանդէսը, որուն կը խնդրենք Հասարակութեան նպաստը, պիտի ծառայէ ահա իրբեւ կենդրոն հայերէն ուսումնասիրութիւններու՝ արեւմտայ գիտնականներու քով:

Յարմար ժամանակին լոյս կը տեսնէ այս պարբերութեան, ժամանակին, ուր աներեւակայելի տանջանքներէ ազատագրուած հայ ժողովուրդը կու գայ գրաւելու իր տեղը ազգերու ժողովին մէջ:

Փ. ՄԱՍԼԷՐ

Ա. ՄԷՅԷ

Հայ բանասիրութիւնն ուրախութեամբ միայն կրնայ սղջանել նոր Ուսումնասիրութիւն հիմնարկութիւնն: Ականաւոր երկու հայերէնագէտներ՝ Մէյէ եւ Մասլէր անոր ճարտարապետներն կը հանդիսանան, որոնց անունները կ'երաշխաւորեն յաջող շինուածքը:

«Հանդէս Հայագիտութեան» կը յիշեցնէ մեզի Ֆինկի համանուն ձեռնարկութիւնն՝ Zeitschrift für armenische Philologie, որ դժբախտաբար այնպէս սակաւօրեայ կեանք մը միայն վայելեց՝ չկարենալով տակալ այն դժուարութեանց, որոնց այնպիսի մասնագիտական թերթ մը պիտի բախէր անհրաժեշտօրէն իւր առաջին օրերուն, մինչեւ որ իրեն ճանապարհ բանար լայն շրջանակներու մէջ:

Եթէ այն ժամանակի Ֆինկի շաջողեցաւ, յուսանք թէ այժմ նոր Ուսումնասիրութիւն կը ժպտի բախտն եւ հայ բանասիրութիւնն յեւտոյա կ'ունենայ իրեն տեւական օրդան մը, հրաւիրելու բանասէր աշխարհի ուշադրութիւնն հայ անցեալ քաղաքակրթութեան վրայ եւ ի մի կենդրոնացնելու հայերէնագիտաց ոյժերը ի նպաստ հայկական ուսմանց: Եւ այս ներկայ ժամանակի պահանջն է: Վստահ ենք թէ Հասարակութիւնն ալ կը գիտնայ զնահատել զայն ըստ արժանւոյն: Ուսումնասիրութիւն առաջին թիւը դուշակել կու տայ արդէն անոր յաջող ապագան: Բաղմութիւ հոյակապ գրիչներ բերած են հոն իրենց մասնակցութիւնը: Gustave Schlumberger տուած է ուսումնասիրութիւն մը «Ուրբենեանց դրամներու վրայ» (p. 3—8). A. Meillet քննած է «Պարթեւական ազգեցութիւնն հայերէնի վրայ» (p. 9—14). P. Peeters կը լուսաբանէ «Շապուհի հալածանքին սկզբնաւորութիւնն ըստ Փաւստոս Բիւզանդացւոյ» (p. 15—33). A. Meillet ունի կարճ յօդուած մը նաեւ «այդր եւ այդի մակբայներու վրայ» (p. 34). J. Laurent կը նետէ ակնարկ մը «Հայկական հարցին միջնադարեան սկզբնաւորութեանց» վրայ (p. 35—54). G. Huet կ'ամփոփէ «Bovon de Hantoneի գրուածոց ինչ ինչ խմբագրութեանց մէջ Հայաստանի» մասին եղած ակնարկութիւնները (p. 55—62) եւ վերջապէս F. Macler կը սկսի տալ իւր Սպանիա եւ հարաւարեւելեան Գաղղիա կատարած ուսումնական ուղեւորութեանց արդիւնքը՝ «Տեղեկութիւններ հայերէն ձեռագիրներու վրայ կամ Հայոց մասին, որոնք կը գտնուին Սպանիոյ եւ հարաւարեւմտեան Գաղղիայի գրատուններու մէջ» (p. 63—80): Խմբագրութիւնն կը մաղթէ ի արտէ Ուսումնասիրութիւն ամէն յաջողութիւն: ԵՄՄԲ. «ՀԱՄԴԻՍԻՍ»